

BADIIY ASARLARDA AYOL OBRAZI: “O‘TGAN KUNLAR” ROMANIDA

*Muallif: Abduvaliyeva Shaxzoda
Samarqand davlat chet tillar institute
talabasi. Tel: +998508857905*

Kirish

Badiiy adabiyot inson ruhiyati va jamiyat hayotini aks ettiruvchi muhim vositadir. Ayniqsa, ayol obrazi orqali yozuvchi jamiyatning ma’naviy darajasi, qadriyatlari va muammolarini ochib beradi. O‘zbek adabiyotida ayol obrazlari doimo muhim o‘rin tutgan.

Asosiy qism

Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” romani o‘zbek adabiyotining eng yirik asarlaridan biridir. Ushbu romanda ayol obrazlari chuqur psixologik va ijtimoiy jihatdan yoritilgan. Asarda ayollar jamiyatdagi o‘rni, ularning ichki kechinmalari va taqdiri keng tasvirlangan.

Kumush obrazi romanning eng yorqin timsollaridan biri hisoblanadi. U sadoqat, iffat va mehr-muhabbat ramzi sifatida gavdalanadi. Kumush o‘zining sabr-toqati va vafodorligi bilan kitobxon qalbini zabt etadi. U orqali muallif ideal ayol obrazini yaratgan.

Zaynab obrazi esa Kumushga qarama-qarshi qo‘yilgan bo‘lib, murakkab xarakterga ega. U rashk va ichki ziddiyatlar bilan yashaydi. Bu obraz orqali ayol ruhiyatining nozik jihatlari ochib beriladi.

Romanda onalar obrazi ham muhim o‘rin egallaydi. Ular donolik, mehribonlik va hayotiy tajriba timsoli sifatida tasvirlanadi. Bu obrazlar orqali milliy qadriyatlar aks ettiriladi.

Asarda ayollar taqdiri jamiyatdagi urf-odatlar bilan chambarchas bog‘liq. Majburiy nikohlar va ijtimoiy cheklovlar ayollar hayotiga ta’sir ko‘rsatadi. Bu orqali muallif o‘sha davr muammolarini ochib beradi.

Romanimizning asosiy qahramonlaridan biri Kumush nafaqat o‘zining go‘zalligi va samimiyligi, balki jasorati va sevgi yo‘lida qat’iy qarorlar qabul qilishi bilan ajralib turadi. U mustaqil fikrlashga ega va o‘sha zamondagi ayrim qizlarga nisbatan idrokli va ziyrakdir. E’tiborimizni ushbu parchaga qaratsak: “Qizim, sizning bunchalik zakovat va jasoringizga otangiz bilan eringiz qancha tashakkur aytsalar va o‘zlarining mundane so‘nggi umrlarini sizning baxshingiz, deb bilsalar arzir. Men ham sizning bu xizmatigingiz evaziga eringiz bilan otangizni hozirdan boshlab ozod qildim”.(98-bet). Ushbu parchadan Kumush otasi va turmush o‘rtog‘ini jazodan qutqarish uchun ayol kishi bo‘lishiga qaramay dalil keltirib jasorat ko‘rsatgagini anglashimiz mumkin. Yozuvchi Kumush orqali xalqimizning urf-odatlariga xos nafosatning birini

tasvirlaydi. Kumush va qaynotasi Yusufbek hojining ilk uchrashuvi shunday yoritiladi: “Kumush uyalib zo‘rg‘agina salom berdi va Yusufbek hojining yaqiniga kelib bo‘yin egdi. Hoji qo‘li bilan Kumushning yelkasiga qoqib suydi va Kumushning manglayiga tekkizib olgan o‘z qo‘lini o‘pdi”. Kumushning zukkoligini kundoshi Zaynabga qilgan so‘z o‘yinlaridan bilinadi, uning qarorlarida aks etadi. Qahramonimiz Kumush nafaqat Otabekning yuragida sevgi-muhabbat, balki uning oilasi qalbida ham iliq munosabat uyg‘otdi. Uning Marg‘ilon qaytishiga qayniona va qaynotalari ruxat berishmaydi, shu bilan birga o‘zi ham ketishni xoxlamaydi. Onasi Oftoboyimning yalinib yolvorishiga qaramay Toshkentda Otabek yonida qoladi. Zaynab, Abdulla Qodiriy tomonidan mahorat bilan yaratilgan murakkab obrazlardan biri hisoblanadi. U orqali muallif jamiyatdagi insoniy kamchiliklarni, jumladan, hasad, fitnachilik va o‘z manfaati yo‘lida boshqalarni qurbon qilish kabi salbiy fazilatlarini fosh etadi. Kumushning Marg‘ilonga qaytmay Toshkentda qolishi Zaynabga og‘ir ekanligi yaqqol seziladi. Kumush kelgan kundan boshlab Otabekda yuz bergan jonlanish, Yusufbek hojining “Marg‘ilonda shunday kelinim bor ekan, bilmay yurgan ekanmiz” degan so‘zlari, O‘zbek oyimning Zaynab qolib Kumush tarafga o‘tib ketib uning ishlaridan kamchilik izlashlari, albatta Zaynabga kuchli zarba beradi. Ayniqsa, Zaynabning sha‘ni va nafsi tahqirlanib, javobsiz sevgi va e‘tiborsizlikdan ko‘ngli singanda, sevmasdan turib Otabekning quchog‘iga o‘zini tashlagan holati, uning ichki dardini ko‘rsatadi. Bu juda ham bir achinarli holatdir. Kumushning homiladorligini bilishgach atrofdagilarning munosabati yanayam Kumushga nisbatan iliqlashib uni judayam asrab avaylashadi, Zaynab esa chetda qoladi. U ilgari kundoshlik azobiga ko‘nikkan bo‘lsada, bu xabar uning holatini yanada og‘irlashtiradi. Biz o‘qiguvchilar Zaynabni ham, Kumush yoki Otabekni ham aybdor qila olmaymiz. Ota –ona orzulari tufayli ularning taqdirleri chigallashib, so‘nggida baxtsiz yakun topkani bizni achintiradi, xolos. Yuvoshgina bo‘lgan, hatto Kumush kelmasidan oldin Otabekka ham ahamiyat bermagan Zaynab kundoshlik muhitida qasoskor ayolga aylandi. “O‘n besh kun ichidayoq buncha keskinlashkan Zaynabning ichki adovatining bir oyda qaysi darajalarga borib yetishini o‘ylar”. Va Kumush bu fikri borasida yanglishmadi. U Zaynabning fitnasiga qurbon bo‘ldi. Zaynabning tabiatini ushbu satrlardan bilshimiz mumkin: “Kundashingni ko‘rinishi bayovg‘a o‘xshasa ham, ammo o‘zi pismiq ekan... Bunday odamdan albatta hazar kerak”, yoki “Zaynab egachisining aksicha o‘z yaqinlaridan “pismiq” deb ism olg‘an, onasi bo‘lsa achchig‘i chiqq‘anda “ming‘aymas o‘lgur” deb uni qarg‘ar edi”. Muallif Kumush obraziga jiddiy yondoshgani kabi, O‘zbek oyim obraziga nisbatan komik talqin usulini qo‘llaydi. “O‘zbek oyim uncha-muncha to‘y azalarga” “kovshim ko‘chada qolgan emas”, deb bormas edi. Yani muallifning “O‘zbek oyim uncha-muncha to‘y azalarga bormas edi” degan axborotigapiga qaxramon tilidan “kovshim ko‘chada qolgan emas” iborasining qo‘shilishi natijasida obraz tabiatidagi oqsuyaklik sifati yaqqol ko‘ringan. Obraz tabiatidagi

komik qirra ham aynan shu - “kovshim ko‘chada qolgan emas” iborasi bilan bog‘liq. Agar o‘zbek oyim fikrini “ular mening tengim emas” shaklida ifoda etganida u bilan o‘quvchi o‘rtasida dramatik vaziyat yuzaga kelar edi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, “O‘tgan kunlar” romanida ayol obrazlari har tomonlama yoritilgan. Kumush va Zaynab obrazlari orqali turli xil ayol xarakterlari ochib berilgan. Asar bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulla Qodiriy, «O'tkan kunlar». «Yangi nashr», 2019-yil.
2. Sapparbaev.I Abdulla Qodiriyning“O’tgan Kunlar” romani.Badiiy tasvir vositalari.
3. Ibrohimova Ozoda Abdulxorisova Sayyora (2022) Abdulla Qodiriyning “O’tkan kunlar” romani tahlili.
4. Y.Eshmatova. Istiqlol davri o‘zbek qissachiligida ayol ruhiyatining badiiy talqini. PhD, Dissertatsiya. B– 4.
5. U.Jo‘raqulov. Qodiriy va roman tafakkuri. – Toshkent “Nurafshon business” 2020.B -93.
6. Qodiriy A. "Mehrobdan chayon". – Toshkent: Sharq, 2016.
7. G‘ulom G‘. "Adabiyot va hayot". – Toshkent, 1964.